

УДК 658.14/17 +336.67+338.001.36

Кухарук А.Д.
кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри міжнародної економіки
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут»

Кий В.Л.
асистент кафедри міжнародної економіки
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут»

ВРАХУВАННЯ РИЗИКУ ЗНЕЦІНЕННЯ ДОХОДУ ПРИ ВИЗНАЧЕННІ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

CONSIDERATION OF THE INCOME DEPRECIATION RISK IN DETERMINING THE LEVEL OF FINANCIAL COMPETITIVENESS OF ENTERPRISES

АНОТАЦІЯ

Статтю присвячено розвитку науково-методичних положень щодо оцінювання фінансової складової конкурентоспроможності промислових підприємств. Представлено результати аналізу фінансових показників діяльності підприємств України. Розширено систему показників фінансової конкурентоспроможності підприємства, а саме запропоновано використовувати коефіцієнт ризику знецінення доходу підприємства, що надає можливість врахувати середній рівень здешевлення національної валюти.

Ключові слова: фінансова конкурентоспроможність підприємства, фінансові результати діяльності підприємства, показники фінансової конкурентоспроможності, ризик знецінення доходу підприємства, здешевлення національної валюти.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена развитию научно-методических положений по оценке финансовой конкурентоспособности промышленных предприятий. Представлены результаты анализа финансовых показателей деятельности предприятий Украины. Расширена система показателей финансовой конкурентоспособности предприятия, а именно предложено использовать коэффициент риска обесценивания дохода предприятия, что дает возможность учесть средний уровень удешевления национальной валюты.

Ключевые слова: финансовая конкурентоспособность предприятия, финансовые результаты деятельности предприятия, показатели финансовой конкурентоспособности, риск обесценивания дохода предприятия, удешевление национальной валюты.

ANNOTATION

The article is devoted to the development of scientific and methodological provisions for evaluating the financial component of the competitiveness of enterprises. It presents the results of the analysis of financial indicators of Ukrainian enterprises' activity. The article expands the system of indicators of company's financial competitiveness, namely, it proposes to use the income depreciation risk rate, and it allows taking into account the average devaluation.

Keywords: financial competitiveness; financial results of company's activity; financial indicators of competitiveness; risk of income depreciation rate; devaluation.

Постановка проблеми. Останнім часом постає проблема забезпечення та підтримання здатності суб'єктів господарювання формувати резерви підвищення ефективності своєї діяльності на ринках товарів та послуг в умовах постійного конкурентного тиску, дестабілізації національної валюти, загострення еконо-

міко-політичного становища України в цілому. Ускладнюється перебіг бізнес-процесів на підприємствах стратегічно важливих галузей промисловості, що позначається на діяльності промислового комплексу країни загалом. Гострими проблемами, які виникли протягом останніх років на багатьох підприємствах, є нестача грошової маси, неспроможність ліквідувати кредиторську заборгованість, залежність від зовнішніх джерел фінансування, підвищення ризику банкрутства. Це позначається на ефективності внутрішнього організаційно-економічного механізму країни, промислового комплексу, підприємств, їх здатності акумулювати ресурси та раціонально використовувати їх у виробничо-комерційній діяльності.

Виникає необхідність пошуку напрямів покращення конкурентних позицій промислових підприємств на ринках товарів та послуг в умовах посилення дестабілізаційних чинників зовнішнього середовища. Залишаються недостатньо обґрунтованими наукові положення щодо формування фінансової складової конкурентоспроможності промислових підприємств з урахуванням нестабільності ринку, як товарного, так і валютного, що обумовлює актуальність проблематики дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічному забезпеченню вирішення проблем забезпечення високого рівня конкурентоспроможності промислових підприємств присвячено наукові праці багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Наявні теоретико-методичні напрацювання зарубіжних та вітчизняних учених достатньо мірою забезпечують процес оцінювання рівня конкурентоспроможності підприємств, а також слугують науковим підґрунтям для вибору економічного інструментарію управління станом їх конкурентоспроможності.

Внесок у вирішення питань зазначеної проблематики здійснено, зокрема, зарубіжними авторами Л. Вей та Л. Шао, котрі у роботі [1]

узагальнили науково-методичний підхід до оцінювання фінансової складової конкурентоспроможності промислових підприємств на основі так званого методу ентропії (англ. *entropy* – термін, який широко використовується у природничих та технічних науках; у даному випадку під ентропією розуміється рівень випадковості або ступінь вирогідності настання певного явища або процесу) з використанням системи показників фінансової конкурентоспроможності. Авторами запропоновано оцінювати фінансову конкурентоспроможність за чотирма складовими, котрі об'єднують 17 показників, для яких визначено рівень ентропії та коефіцієнти вагомості. При цьому вагоме значення (та високий ступінь ентропії) має група показників сталого зростання підприємства.

Р.І. Жовновач у роботі [2] надає достатньо ґрунтовне пояснення специфіки оцінювання саме фінансової конкурентоспроможності підприємства і зазначає, що цю складову можна оцінити за допомогою інтегрального методу. Так, фінансову конкурентоспроможність пропонується представити у вигляді функції від наступного: ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства; фінансової спроможності забезпечення виробничої діяльності; фінансування інноваційного потенціалу; ефективності управління та фінансового менеджменту.

Досліджуючи фінансове забезпечення суб'єктів господарювання як фактора розвитку їх конкурентоспроможності, І.В. Авраменко у роботі [3, с. 72-73] зазначає, що найповнішим переліком коефіцієнтів, за яким можна оцінити рівень фінансового забезпечення, є такий: автономії; забезпеченості власними оборотними коштами; маневреності власного капіталу; фінансової стійкості; покриття інвестицій; структури довгострокових вкладень; фінансової залежності; довгострокового залучення позикових коштів; структури повернутого капіталу.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У цілому на даному етапі розвитку наукових положень оцінювання фінансової складової конкурентоспроможності підприємства можна виділити декілька напрямів оцінювання:

– на основі показників прибутковості (при цьому фінансова конкурентоспроможність

ототожнюється із можливістю максимізації прибутку);

– на основі визначення залежності фінансових показників діяльності підприємства від інших показників (побудова рівнянь залежності різних видів із використанням значного масиву статистичних даних);

– на основі лише показників фінансового стану.

Проте, за яким би напрямом не здійснювалося оцінювання, часто недостатньо враховується ступінь ризику фінансової діяльності підприємства, що є важливим у теперішній час.

Постановка завдання. Метою дослідження є розвиток наукових положень щодо оцінювання фінансової складової конкурентоспроможності промислових підприємств в умовах невизначеності та ризику. Досягнення мети забезпечується вирішенням наступних завдань: проаналізувати динаміку фінансових результатів діяльності суб'єктів господарювання в Україні; розширити систему показників фінансової конкурентоспроможності промислових підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз офіційних даних Державної служби статистики України надає можливість зробити висновок про те, що в цілому з кожним роком в Україні посилюється вплив негативних чинників на фінансові результати діяльності підприємств. Так, загострення економіко-політичного становища в країні протягом останніх двох років цілком корелює із динамікою чистого прибутку підприємств усіх видів діяльності (вибірку відповідних даних представлено у таблиці 1).

Згідно із даними таблиці 1, у 2014 році в цілому в Україні обсяг збитку суб'єктів господарювання зріс більше ніж у 10 разів відносно 2013 року. Регіонами, де збитковість підприємство виражено найбільше, є м. Київ, Донецька та Луганська області.

Досліджуючи проблематику підвищення конкурентоспроможності підприємств, П.А. Стецюк у роботі [5, с. 36-37] зазначає, що фінансова конкурентоспроможність підприємства проявляється у двох основних аспектах: перевагах на ринках та конкретній реалізації цих переваг; в оперативному забезпеченні фінансовими ресурсами реалізації конкурентних переваг. Оскільки фінансова складова конкурентоспро-

Таблиця 1
Фінансовий результат діяльності підприємств за деякими регіонами України, 2009–2014 рр.
(складено на основі даних [4])

Регіон	Чистий прибуток (збиток) підприємств, млн грн						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Україна	-41	-37,1	13,9	67,8	35,1	-22,8	-258,8
м. Київ	-25,5	-5,8	-9,9	23,7	14,5	-16,2	-115,8
Луганська область	-1,9	-4,0	-2,1	-3,2	-7,0	-9,4	-30,0
Донецька область	6,8	-4,7	4,8	5,7	-0,7	-5,3	-30,0
Дніпропетровська область	3,0	-9,2	13,1	13,9	3,5	-1,2	-13,8
Одеська область	-5,2	-2,2	-1,7	-1,3	-1,5	-1,4	-11,4

можності цілком породжена можливістю підприємства акумулювати та ефективно використовувати фінансові ресурси, то, з урахуванням представленого у таблиці 1 матеріалу, сьогодні складно прогнозувати здатність підприємств до формування фінансових конкурентних переваг.

Розробку дієвих заходів щодо виходу підприємства зі стану збитковості доцільно базувати на основних принципах формування фінансових конкурентних переваг. Розробка таких заходів може здійснюватися у межах тактичного або стратегічного управління. Згідно з результатами досліджень вітчизняних науковців [6, с. 101], «...стратегічні конкурентні переваги відрізняються ... спрямованістю на досягнення основоположних стратегічних цілей, які може бути досягнуто у середньо- і довгостроковому періодах. Тактичні ж конкурентні переваги призначено для досягнення проміжних цілей...». Погоджуючись із думкою науковців, варто зауважити, що вихід підприємства зі стану збитковості та подальше формування фінансових конкурентних переваг є саме стратегічним завданням, тому що відповідає одній із основних цілей існування підприємства: максимізувати прибуток при одночасному задоволенні потреб споживачів.

Проте досягнення зазначеного у «...середньо-і довгостроковому періодах» супроводжується постійним виникненням непередбачуваних обставин, котрі суттєво ускладнюють роботу підприємства. Тому оцінювання рівня фінансової складової конкурентоспроможності підприємства важливо доповнити показником, який враховував би рівень ризику збитковості підприємства. Порівняння декількох підприємств за показниками такого виду надасть можливість суттєво підвищити об'єктивність результатів оцінювання.

Окрім того, урахування рівня ризику збитковості підприємства важливе тому, що більшість із показників фінансової конкурентоспроможності підприємства, які наявні у науковій літературі, розраховуються з використанням даних за період, що вже минув. Це дещо знижує рівень адекватності отриманих оцінок. Прикладом оцінювання на основі даних періоду часу, що вже минув, є система показників Уільяма Бівера задля оцінювання рівня ризику банкрутства підприємства, яку докладно представлено у роботі [7] та апробовано І.М. Посоховим у роботі [8]. Разом з тим система У. Бівера забезпечує високий рівень інформативності при аналізі фінансового стану підприємства, тому її доцільно використовувати при оцінюванні фінансової складової конкурентоспроможності підприємства, і пропонується доповнити розрахунком показника ризику знецінення доходу, який розраховується:

$$PЗД = \frac{D_{план} \cdot ZB_{сер}}{D_{план}}$$

де $PЗД$ – ризик знецінення доходу підприємства;

$D_{план}$ – запланований дохід, гр. од.;

$ZB_{сер}$ – середній рівень здешевлення національної валюти щодо іноземної, од.

Планове значення доходу підприємства ($D_{план}$) у даному випадку становитиме:

$$D_{план} = ЧД_p + D_{оз} + D_{ср} + D_a + D_{ок} + D_{ін.ф},$$

де $ЧД_p$ – чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);

$D_{оз}$ – дохід від зміни у резервах довгострокових зобов'язань;

$D_{ср}$ – дохід від зміни інших страхових резервів;

D_a – дохід від зміни вартості активів;

$D_{ок}$ – дохід від використання коштів, вивільнених від оподаткування; доходу від участі в капіталі; суми інших фінансових доходів.

Показник здешевлення національної валюти (ZB) розраховується:

,

де KB_t та KB_{t-1} – курси національної валюти щодо іноземної на моменти часу t та $t-1$ відповідно, гр. од.

Оскільки за своєю природою показник (ZB) є темпом зростання, то середній рівень здешевлення національної валюти ($ZB_{сер}$) доцільно визначати за формулою середньої геометричної:

$$ZB = \frac{KB_n}{KB_{t-1}},$$

де n – число показників (ZB).

Використання показника ризику знецінення доходу надасть можливість врахувати нестабільність валютного ринку через включення до розрахунків показника здешевлення національної валюти. Це дозволить підвищити об'єктивність результатів оцінювання фінансової складової конкурентоспроможності підприємства в цілому.

Висновки. За результатами проведеного дослідження, вирішено наукове завдання з розвитку наукових положень щодо оцінювання фінансової складової конкурентоспроможності промислових підприємств в умовах невизначеності. Результати досліджень, котрі можна віднести до елементів наукової новизни, такі: запропоновано показник ризику знецінення доходу, який враховує здешевлення національної валюти та дозволяє підвищити об'єктивність результатів оцінювання фінансової складової конкурентоспроможності підприємств в умовах невизначеності. Практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що запропонований показник ризику знецінення доходу може бути використано управлінцями при аналізі та плануванні діяльності підприємств. Перспективним напрямом подальших досліджень є оцінювання коливання рівня ризику знецінення доходу промислових підприємств за різних моделей соціально-економічного розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Wei L. Evaluation on the financial competitiveness of chinese listed real estate companies based on entropy method /

- L. Wei, L. Shao [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://arxiv.org/pdf/1302.2493.pdf>.
2. Жовновач Р.І. Інтегральне оцінювання рівня фінансової конкурентоспроможності підприємств / Р.І. Жовновач // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2013. – Вип. 24. – С. 226-231.
 3. Авраменко І.В. Фінансове забезпечення як фактор розвитку конкурентоспроможності підприємства / І.В. Авраменко // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2014. – № 2 (26). – С. 70-74.
 4. Чистий прибуток (збиток) підприємств за регіонами: статистична інформація // Регіональна статистика. – Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
 5. Стецюк П.А. Фінансова архітектура забезпечення конкурентоспроможності підприємства / П.А. Стецюк // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. – 2014. – вип. 150. – С. 33-40.
 6. Мороз О.В. Методологічні аспекти забезпечення конкурентоспроможності підприємства та якості оновлення його потенціалу / О.В. Мороз, С.С. Воловодюк, І.В. Гребеньок // Вісник Маріупольського державного університету. Сер: Економіка. – 2014. – Вип. 7. – С. 98-108.
 7. William H. Beaver. Financial Ratios as Predictors of Failure, Empirical Research in Accounting Selected Studies // Supplement to Journal of Accounting Research. – 1966. – № 4. – P. 71-111.
 8. Посохов І.М. Використання системи показників У. Бівера для оцінки ризику банкрутства корпорацій / І.М. Посохов // Вісник Сумського державного університету. Сер: Економіка. – 2013. – № 3. – С. 65-72.